

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ

ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૪૭૪/૧૯૮૫

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી બી.સી. પટેલ અને

ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એ.કે. ત્રિવેદી

=====

શું સ્થાનિક અખબારોના રીપોર્ટર્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી છે?	હા
રીપોર્ટર્સને મોકલવામાં આવે કે નહીં?	હા, માત્ર ફક્ત ૨૭ અને ૨૮
શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?	ના

શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલ કોઈ હુકમના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સમાયેલ છે?	ના
શું સિવિલ જજને પરિપત્રિત કરવામાં આવે કે કેમ?	ના

=====

ગુજરાત રાજ્ય

વિરુદ્ધ

ગાંડાભાઈ ગોવિંદભાઈ

=====

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર તરફે અધિક પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર શ્રી કે.પી. રાવલ

સામાવાળા નં. ૧, ૨, ૩, ૪ તરફે શ્રી કે.આર. રાવલ

=====

કોરમ : ન્યાયમૂર્તિ શ્રી બી.સી. પટેલ અને

ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એ.કે. ત્રિવેદી

ચુકાદાની તારીખ: ૨૯/૦૪/૯૯

મૌખિક ચુકાદો

[ન્યાયમૂર્તિ શ્રી બી.સી. પટેલ દ્વારા]

૧. વિદ્વાન અધિક સેશન્સ જજ, વલસાડ દ્વારા સેશન્સ કેસ નં. ૮૦/૧૯૮૪ માં તારીખ ૮મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૫ ના રોજ આપવામાં આવેલ નિર્દોષ છુટકારાના હુકમ સામે રાજ્ય દ્વારા હાલની અપીલ દાખલ કરવામાં આવેલ છે.

૨. તારીખ ૧૯/૬/૧૯૮૪ ના રોજ પોલીસ સમક્ષ રતનજી બાબારભાઈ દ્વારા નોંધાવવામાં આવેલી માહિતીમાંથી ઉપસ્થિત થતી ટૂંકી હકીકતો એવી છે કે, ગામ પાડગામ ખાતે આવેલ લક્ષ્મીબેનના ઘર નજીક સાંજે આશરે ૬.૦૦ વાગ્યે એક બનાવ બન્યો હતો. મિલકતના ભાગલા ન થયા હોવાથી અને મરણ જનાર રતનજી બાબારભાઈ ભાગલા માટે આગ્રહ રાખતા હોવાથી સદર બનાવ બન્યો હતો. સામાવાળા નં. ૧ ગાંડાભાઈ ગોવિંદભાઈ ભાગલા માટે સંમત ન હતા અને તેથી સદર બનાવ બન્યો હતો.

૩. ભાગલા અંગે ચર્ચા ચાલી રહી હતી ત્યારે ભાઈઓ વચ્ચે બોલાચાલી થઈ હતી. તારીખ ૧૯/૬/૧૯૮૪ ના રોજ મરણ જનાર રતનજીએ પોલીસ સમક્ષ નોંધાવેલી માહિતીમાં જણાવ્યા મુજબ, તે દિવસે સાંજે આશરે ૬.૦૦ વાગ્યે તેઓ ગામમાં પાછા આવ્યા હતા અને તેમના ભાઈ ગાંડુ [ગાંડાભાઈ] આરોપી નં. ૧ ને જણાવ્યું હતું કે મિલકતના ભાગલા થવા જોઈએ. આરોપી નં. ૧ ઉશ્કેરાઈ ગયા હતા અને ગાળો આપવા લાગ્યા હતા. તેના પર

માહિતી આપનારે ગાળો ન આપવા જણાવ્યું હતું. આરોપી નં. ૧ તેમની માતાના ઘરની અંદર ગયા અને કુહાડી લઈને બહાર આવ્યા. તેમણે માથા પર ઘા માર્યો જે માથાના ઉપરના ભાગે ડાબી બાજુ વાગ્યો હતો. બીજો ઘા પણ માથા પર વાગ્યો હતો. ઈજાઓના પરિણામે, માહિતી આપનાર જમીન પર પડી ગયા હતા. દરમિયાન તેમના ભત્રીજા લક્ષ્મણ બાબાર આવી પહોંચ્યા અને જ્યારે તેઓ આરોપી નં. ૧ ને સમજાવવાનો પ્રયાસ કરી રહ્યા હતા, ત્યારે આરોપી નં. ૧ એ લક્ષ્મણ પર કુહાડીથી ઘા માર્યો જે ડાબા કાન પર વાગ્યો હતો. તે દરમિયાન, મૂળ આરોપી નં. ૩ અને જ રમેશ ગણપત અને નવીન, આરોપી નં. ૧ ના પુત્ર આરોપી નં. ૨ કિશન સાથે હાથમાં લાકડીઓ લઈને આવી પહોંચ્યા અને મરણ જનાર તથા લક્ષ્મણ બાબારના શરીર પર લાકડીના ફટકા માર્યા. મરણ જનારના પત્ની રમીલા અને મરણ જનારના ભાભી કાશીબેન તેમને પોલીસ સ્ટેશને લઈ ગયા. સદર માહિતીના આધારે તપાસ શરૂ થઈ અને તપાસ પૂર્ણ થતાં, જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ ફર્સ્ટ ક્લાસ, ઉમરગામ, જિ. વલસાડની અદાલતમાં સામાવાળા આરોપીઓ સામે ચાર્જશીટ દાખલ કરવામાં આવી, જેમણે આરોપીઓને સેશન્સ કોર્ટમાં કમિટ કર્યા જ્યાં આરોપીઓ સામે આંક ૧ થી તહોમતનામું ઘડવામાં આવ્યું હતું. આરોપી નં. ૧ સામે ખાસ કરીને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળ આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો. અન્યો સામે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૪ સાથે વાંચતાં કલમ ૩૦૨ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાનો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો. લક્ષ્મણને ઈજા પહોંચાડવા બદલ આરોપી નં. ૧ સામે કલમ ૩૨૪ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાનો આરોપ પણ મૂકવામાં

આવ્યો હતો, જ્યારે આરોપી નં. ૨ થી ૪ સામે દંડ સંહિતાની કલમ ૩૪ સાથે વાંચતાં કલમ ૩૨૪ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાનો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો. આરોપી નં. ૨, ૩ અને ૪ સામે દંડ સંહિતાની કલમ ૩૨૩ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાનો આરોપ પણ મૂકવામાં આવ્યો હતો. આરોપી નં. ૧ સામે દંડ સંહિતાની કલમ ૩૪ સાથે વાંચતાં કલમ ૩૨૩ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાનો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો. આરોપીઓએ સદર તહોમતનો ઇનકાર કર્યો હતો અને દલીલ કરી હતી કે તેઓ સંપૂર્ણપણે નિર્દોષ છે. વિજ્ઞાન અધિક સેશન્સ જજ, વલસાડે મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કરીને અને વકીલશ્રીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતો તથા કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજરની કલમ ૩૧૩ હેઠળ નોંધવામાં આવેલા આરોપીઓના નિવેદનોને ધ્યાને લઈને ઠરાવ્યું હતું કે આરોપીઓ શંકાના લાભ માટે હકદાર હતા અને તારીખ ૮મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૫ ના ચુકાદા દ્વારા તમામ આરોપીઓને નિર્દોષ છોડી મૂક્યા હતા. આ હુકમ સામે રાજ્ય દ્વારા હાલની અપીલ દાખલ કરવામાં આવેલ છે.

૪. ફરિયાદપક્ષ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલા તબીબી પુરાવાને ધ્યાને લેતાં, એ નિર્ણય છે કે મરણ જનાર રતનજીના શરીર પર પહોંચેલી ઇજાઓ કુદરતી સામાન્ય ક્રમમાં મૃત્યુ નીપજાવવા માટે પૂરતી હતી અને ફરિયાદપક્ષે સાબિત કર્યું છે કે તે સાપરાધ મનુષ્યવધ (હોમિસાઇડલ કેથ) હતો.

૫. પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કરતી વખતે, અદાલતે મોહન સિંહ અને અન્ય વિરુદ્ધ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય [(૧૯૯૯) ૨ એસ.સી.સી. ૪૨૮] ના કેસમાં

નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવેલા સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં રાખવો પડશે. સર્વોચ્ચ અદાલતે નિર્દેશ કર્યો છે કે –

"તમામ કેસોમાં તબીબી પુરાવા સાથે ફરિયાદપક્ષની હકીકતનો માત્ર તફાવત અનિવાર્યપણે ફરિયાદપક્ષની હકીકતને નકારી કાઢવાના નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જવો જોઈએ નહીં. સત્ય શોધવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ, આ જ હેતુ માટે અદાલતોની રચના કરવામાં આવી છે. તેને શોધી કાઢવા માટે અદાલતો અનાજમાંથી ફોતરાં દૂર કરતી રહી છે. અદાલતે શંકાના વાદળો અને ધૂળના થરને દૂર કરવા પડે છે કારણ કે આ તમામ બાબતો મૂળ સત્યને ઢાંકી દે છે. જ્યાં સુધી ફોતરાં, વાદળ અને ધૂળ રહે છે, ત્યાં સુધી ગુનેગારોને શંકાનો લાભ મેળવવા માટેનું રક્ષણાત્મક કવચ મળી રહે છે. તેથી, માત્ર શંકા ઊભી થતાં જ અદાલતોએ કેસને પૂર્ણ માનીને છોડી ન દેવો એ તેમની પવિત્ર ફરજ છે. માન્ય મર્યાદામાં રહીને સત્ય શોધી કાઢવું એ અદાલતની ગંભીર ફરજ છે. તેનો અર્થ એવો થાય છે કે એક તરફ કોઈ નિર્દોષ વ્યક્તિને સજા ન થવી જોઈએ, પરંતુ બીજી તરફ એ પણ જોવાનું છે કે ગુનો કરનાર કોઈ વ્યક્તિ સજામાંથી છટકી ન જાય. જો આવા પ્રયાસ છતાં પણ શંકાનું નિવારણ ન થાય અને તે વ્યાપકપણે જળવાઈ રહે, તો શંકાનો લાભ આરોપીને આપવો પડે છે. આ માટે, કોઈ પણ વ્યક્તિએ પુરાવા દ્વારા પ્રગટ થતી હકીકતો અને સંજોગોની સમગ્રતાને સમજવી પડે છે, જે દરેક કેસની હકીકતો પર આધાર રાખે છે અને તબીબી પુરાવા સહિત નજરે જોનાર સાક્ષીઓની વિશ્વસનીયતાની ચકાસણી કરીને,

અલબત્ત પુરાવાના તે ભાગોને બાદ કર્યા પછી કે જે અસ્પષ્ટ અને અનિશ્ચિત છે. એવું કોઈ ગાણિતિક સૂત્ર નથી કે જેના દ્વારા ફરિયાદપક્ષ અથવા બચાવપક્ષના કેસની સત્યતાને નક્કર બનાવી શકાય. તે દરેક કેસના પુરાવા પર આધાર રાખે છે, જેમાં જુબાની આપવાની રીત અને સાક્ષીનું વર્તન, સ્પષ્ટતા, સાક્ષીઓનું સમર્થન અને એકંદરે રેકૉર્ડ પરના પુરાવા દ્વારા જજની અંતરાત્માનો અવાજ શામેલ છે. તેથી અદાલતોએ આગળ વધવું પડશે અને સત્ય શોધવા માટે ન્યાયિક ક્ષેત્રમાં વાસ્તવિક પ્રયાસો કરવા પડશે અને શંકાનો લાભ આપવા માટે માત્ર શંકા ઊભી થવાના ઉંબરે જ અટકી જવું જોઈએ નહીં."

ઉપરોક્ત માર્ગદર્શિકાઓને ધ્યાને લઈને અદાલતે પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કરવાનું રહે છે.

૬. જ્યાં સુધી મૌખિક પુરાવાનો સંબંધ છે, ટ્રાયલ કોર્ટે ચુકાદાના ફક્ત ૨૪ માં પુરાવાને ધ્યાને લીધા પછી ઠરાવ્યું હતું કે લક્ષ્મણની પીઠ પર કોઈ ઈજા ન હતી. ડૉક્ટરે મરણ જનારની પીઠ પર કોઈ ઈજા જોઈ ન હતી અને તેથી લક્ષ્મણનો પુરાવો તબીબી પુરાવા સાથે અસંગત છે. લક્ષ્મણે રમેશને ૫ થી ૭ ફટકા માર્યા હોવાનું જણાવ્યું હતું. પ્રથમ માહિતી અહેવાલ આંક ૪૨ ના સ્વરૂપમાં રહેલા મરણોન્મુખ નિવેદનમાં, મરણ જનાર રતનજીએ આરોપી નં. ૨, ૩ અને ૪ દ્વારા માત્ર લક્ષ્મણને જ નહીં પરંતુ તેમને પણ લાકડીના ફટકા માર્યા હોવાનું જણાવ્યું છે. લક્ષ્મણના શરીર પર પીઠના ભાગે અથવા મરણ જનારના શરીર પર

પીઠના ભાગે કોઈ ઇજાઓ ન હતી તેવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચવા માટે ટ્રાયલ કોર્ટે ડૉક્ટરોના મૌખિક પુરાવા અને મેડિકલ સર્ટિફિકેટ આંક ૩૪, ૩૫, ૩૭, ૩૮ તથા પોસ્ટમોર્ટમ નોંધ આંક ૪૦ પર આધાર રાખ્યો છે. તેમણે સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું નથી કે લક્ષ્મણના શરીર પર કે તેમના પોતાના શરીર પર કેટલા ફટકા વાગ્યા હતા. ઇજાગ્રસ્ત સામાન્ય સ્થિતિમાં ન હતા. માથાની ઇજાઓ ધરાવતા મરણ જનારને ઘણી મુશ્કેલીથી પોલીસ સ્ટેશને લઈ જવામાં આવ્યા હતા, પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કરતી વખતે આ બાબત પણ ધ્યાનમાં રાખવી જરૂરી છે. જ્યાં સુધી લક્ષ્મણનો સંબંધ છે, સરતપાસમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે આરોપી રમેશે લાકડીના ફટકા માર્યા હતા જે તેમની પીઠ પર વાગ્યા હતા, જ્યારે આરોપી નવીન રતનજી તરફ દોડ્યો હતો. ઉલટપાસમાં તેમણે જણાવ્યું છે કે, તેમની પીઠ પર લાકડી વડે જોરથી ફટકા મારવામાં આવ્યા હતા જે સંખ્યામાં ૫ થી ૬ હતા. પુરાવામાં એવું દર્શાવતું કંઈ નથી કે લક્ષ્મણે જણાવ્યું હોય કે મરણ જનારના શરીર પર લાકડી વડે ફટકા મારવામાં આવ્યા હતા. તેથી, વધુમાં વધુ એવી દલીલ કરી શકાય કે આરોપી નં. ૨, ૩ અને ૪ એ મરણ જનારના શરીર પર કે લક્ષ્મણના શરીર પર ફટકા માર્યા ન હતા. ફટકા મારવામાં આવ્યા હતા કે નહીં તેવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચવા માટે તબીબી પુરાવો જોવો જરૂરી છે. આંક ૪૨ સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે આરોપી નં. ૧ એ રતનજીના માથા પર ઘા માર્યો હતો જે તેમની ડાબી આંખની બરાબર ઉપર માથાની ડાબી બાજુએ વાગ્યો હતો. બીજો ઘા પણ માથા પર વાગ્યો હતો જેના પરિણામે તેઓ જમીન પર પડી ગયા હતા. એ પણ સ્પષ્ટ છે કે આરોપી નં. ૧ એ લક્ષ્મણ પર ઘા માર્યો હતો જે ડાબા કાન

પર વાગ્યો હતો. આમ, આરોપી નં. ૧ દ્વારા કુહાડીનો ઉપયોગ સ્પષ્ટ છે. જ્યાં સુધી લક્ષ્મણ (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નં. ૨) નો સંબંધ છે, તેમણે જણાવ્યું છે કે આરોપી નં. ૧ તેમની દાદી લક્ષ્મીબેન [આરોપી નં. ૧ તેમજ મરણ જનારની માતા] ના ઘરે ગયા હતા અને કુહાડી લઈને બહાર આવ્યા હતા. આરોપી રમેશ અને નવીને રતનજીને પકડી રાખ્યા હતા અને તે સમયે આરોપી નં. ૧ એ રતનજીના કપાળ પર ઘા માર્યો હતો. તેમણે પોતાના શરીર પર મારેલા ઘા વિશે પણ જણાવ્યું છે જે ડાબા કાન પર વાગ્યો હતો. તેમણે ખાસ જણાવ્યું હતું કે, રતનજીના શરીર પર આરોપી નં. ૧ એ એક ઘા માર્યો હતો જે માથા પર વાગ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું છે કે સદર ઘા કુહાડીના ધારવાળા ભાગથી મારવામાં આવ્યો હતો. આમ, આરોપી નં. ૧ દ્વારા કુહાડીના ઉપયોગ અંગે સ્પષ્ટ પુરાવો છે. લક્ષ્મણનો પુરાવો અને મરણોન્મુખ નિવેદન ધ્યાને લેતાં, એ સ્પષ્ટ છે કે આરોપી નં. ૧ એ કુહાડી વડે ઘા માર્યા હતા અને તે હકીકતને તબીબી પુરાવાથી સમર્થન મળે છે. અન્ય આરોપીઓને આભારી લક્ષ્મણની પીઠ પર કોઈ ઈજા જોવા મળી ન હોવાના માત્ર કારણસર, એવું કહી શકાય નહીં કે આરોપી નં. ૧ એ રતનજી અને લક્ષ્મણના શરીર પર ઈજાઓ પહોંચાડી ન હતી. તબીબી પુરાવો એ પણ દર્શાવે છે કે રતનજીના શરીર પર અન્ય ઈજાઓ હાજર હતી જે સખત અને બુઝા પદાર્થથી થઈ શકી હોત. તેથી, જ્યારે સાક્ષી અન્ય આરોપીઓ દ્વારા ભજવવામાં આવેલી ભૂમિકા જણાવતા હોય, ત્યારે આવા કેસમાં વધુમાં વધુ અદાલત એવું કહી શકી હોત કે ઈજાઓ સખત અને બુઝા પદાર્થથી શક્ય હતી અને જ્યારે લક્ષ્મણ કે મરણ જનાર બંનેમાંથી કોઈએ પણ આરોપી નં. ૨, ૩ અને

જ દ્વારા મરણ જનાર પર ફટકા મારવામાં આવ્યા હોવાનું સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું ન હતું, ત્યારે શંકાનો લાભ આરોપી નં. ૨, ૩ અને ૪ ને મળવો જોઈએ. એ પણ નોંધવું જરૂરી છે કે, મરણોન્મુખ નિવેદનમાં એવો કોઈ ઉલ્લેખ નથી કે રતનજી એકલા હતા અને ઈજાઓ થતાં તેમણે બૂમાબૂમ કરી હતી અને તેના પરિણામે અન્યો આવ્યા હતા. તેમણે જે જણાવ્યું છે તે એ છે કે તેઓ નીચે પડતાં જ લક્ષ્મણ આવ્યા હતા અને તેમના શરીર પર પણ ઘા મારવામાં આવ્યા હતા. જ્યારે લક્ષ્મણ ખાસ જણાવે છે કે તેઓ સાથે હતા, ત્યારે ટ્રાયલ કોર્ટે આ પાસાને યોગ્ય પરિપ્રેક્ષ્યમાં ધ્યાને લેવું જોઈતું હતું અને પુરાવાને નકારી કાઢવો જોઈતો ન હતો.

૭. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે મરણ જનાર અને લક્ષ્મણને થયેલી ઈજાઓ અંગે મેડિકલ ઓફિસરે અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે ઈજાઓ સખત અને બુઢા પદાર્થોથી શક્ય હતી અને તેથી લક્ષ્મણનો પુરાવો તેમજ મરણોન્મુખ નિવેદન અસંગત ગણી શકાય. ટ્રાયલ કોર્ટે ફકરા ૨૬, ૨૭ અને ૨૮ માં એવો નિષ્કર્ષ કાઢ્યો હતો કે મૌખિક પુરાવો તબીબી પુરાવા સાથે સુસંગત નથી. ફકરા ૨૯ માં ઉલ્લેખિત કેટલાક નિર્ણયો ધ્યાને લીધા પછી, ફકરા ૩૦ માં ટ્રાયલ કોર્ટે એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચી હતી કે અસંગત પુરાવા એટલે કે તબીબી પુરાવા અને નજરે જોનાર સાક્ષીઓના પુરાવાને ધ્યાને લેતાં, શંકાનો લાભ આરોપીઓને મળવો જોઈએ. પુરાવાની ઝીણવટભરી તપાસ કરવી અને જો કોઈ ભાગ સ્વીકારવો મુશ્કેલ જણાય તો તેને નકારી કાઢવો એ ટ્રાયલ કોર્ટની ફરજ હતી, પરંતુ ચોક્કસ પુરાવો જેને તબીબી પુરાવાનું સમર્થન મળતું હોય તેને નકારી

કાઢવો જોઈતો ન હતો. ફરરા ૩૧ માં, ટ્રાયલ કોર્ટે ફરિયાદપક્ષની હકીકત પર એવા ગ્રાઉન્ડ પર શંકા વ્યક્ત કરી હતી કે, જો લક્ષ્મણ અને મરણ જનાર લક્ષ્મણ દ્વારા જણાવ્યા મુજબ ત્રીંબી ગામથી સાથે આવ્યા હોય, તો મરણ જનાર પાસે ૭/૧૨ ના ફોર્મની નકલ હોવી જોઈતી હતી. તે ન મળતાં, ટ્રાયલ કોર્ટે પોલીસ અધિકારીના પુરાવાને ધ્યાને લઈને એવું અનુમાન કર્યું કે બંને છૂટા પડી ગયા હશે અને મરણ જનાર એકલા ઘરે ગયા હશે. ત્યાર બાદ ઘરે ૭/૧૨ નું ફોર્મ મૂકીને તેઓ બહાર આવ્યા હશે અને બનાવ બન્યો હશે. ટ્રાયલ કોર્ટે આંક ૪૨ ના મરણોન્મુખ નિવેદનને ધ્યાને લઈને એવું અનુમાન કર્યું કે મરણ જનાર પર હુમલો થયો હતો, પરંતુ લક્ષ્મણ ત્યાર બાદ આવ્યા હતા અને તેથી બધી સંભાવના મુજબ, આરોપી નં. ૧ દ્વારા ઘા મારવામાં આવ્યા તે સમયે લક્ષ્મણ મરણ જનાર સાથે ન હોવા જોઈએ અને અસંગત પુરાવાને ધ્યાને લેતાં શંકાનો લાભ આરોપીને મળવો જોઈએ. પોલીસ અધિકારી દ્વારા સ્વીકારવામાં આવ્યા મુજબ મરણ જનારના શરીર પરથી ફોર્મ નં. ૭/૧૨ મળ્યું ન હોવાના કારણે લક્ષ્મણ દ્વારા જણાવવામાં આવેલી હકીકત સ્વીકારી શકાય નહીં તેવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચવામાં ટ્રાયલ કોર્ટે ગંભીર ભૂલ કરી છે. ટ્રાયલ કોર્ટે પંચનામું આંક ૧૬ જોવું જોઈતું હતું જેમાં માત્ર મરણ જનારે પહેરેલા કપડાં કબજે લેવાનો ઉલ્લેખ છે. પંચનામામાં એવું દર્શાવતું કંઈ નથી કે કોઈ પણ સમયે પોલીસ દ્વારા કપડાંના ખિસ્સા તપાસવામાં આવ્યા હતા. અનુમાનના આધારે આગળ વધવું અસલામત છે. આવા સંજોગોમાં, લક્ષ્મણ બાદમાં આવ્યા હતા તેવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચવા માટે ૭/૧૨

નું ફોર્મ ન મળવાની બાબતને ફરિયાદપક્ષ વિરુદ્ધનો સંજોગ ગણવામાં ટ્રાયલ કોર્ટે ગંભીર ભૂલ કરી છે.

૮. ટ્રાયલ કોર્ટે ફક્ત ૩૨ માં નિર્દેશ કર્યો છે કે ફરિયાદપક્ષની હકીકત મુજબ મરણ જનારને ઢસડવામાં આવ્યા હતા. મરણ જનાર અને ઇજાગ્રસ્તે ઘરમાં ગાદલા પર આરામ કર્યો હતો અને તેથી લોહીવાળા ઓશીકા અને ગાદલા પોલીસે કબજે લેવા જોઈતા હતા. ટ્રાયલ કોર્ટે એ પણ ધ્યાને લીધું કે રતનજી ઝાંપા સુધી ચાલીને ગયા હતા અને ત્યાર બાદ બાબુ માસ્તર નામના વ્યક્તિના ઘર પાછળ તેમને ઢસડવામાં આવ્યા હતા. આ તમામ બાબતો શંકા ઉપજાવે છે અને તેનો લાભ આરોપીને મળવો જ જોઈએ. ટ્રાયલ કોર્ટે ફક્ત ૩૪ માં અવલોકન કર્યું કે આરોપીઓ દ્વારા ઢસડવાની બાબત અત્યંત અસંભવિત અને અકુદરતી છે. કુસુમબેન અને રમીલાબેન નજરે જોનાર સાક્ષી ન હતા અને બાબુ માસ્તરના ઘર નજીકના સ્થળે તેઓ કેવી રીતે પહોંચ્યા તે સમજવું મુશ્કેલ છે. બાબુ માસ્તરના ઘર નજીક પોતાની હાજરી માટે કુસુમબેન દ્વારા આપવામાં આવેલી સમજૂતી ટ્રાયલ કોર્ટે સ્વીકારી નથી. ટ્રાયલ કોર્ટે ઠરાવ્યું છે કે જ્યારે આરોપીઓ રતનજીને ઢસડતા જોવા મળ્યા ત્યારે સામાન્ય રીતે શેરીમાં રહેતા લોકો એકઠા થઈ ગયા હોત અને આવું ન થવું તે શંકા ઉપજાવે છે. ટ્રાયલ કોર્ટે બાબારભાઈની સમજૂતી સ્વીકારી નથી. ટ્રાયલ કોર્ટે ઠરાવ્યું કે સાક્ષીઓનો પુરાવો અકુદરતી છે અને તેથી સ્વીકારી શકાય નહીં. ટ્રાયલ કોર્ટે સર્કલ ઇન્સ્પેક્ટર લક્ષુભાઈ પટેલ, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નં. ૧ ના પુરાવાને ધ્યાને લેવો જોઈતો હતો. પુરાવા અને નકશા આંક ૮ પરથી સ્પષ્ટ છે કે બનાવના સ્થળ નજીક કોઈ મકાનો નથી.

ટ્રાયલ કોર્ટ એવી ધારણા પર આગળ વધી છે કે સદર બનાવ ગામમાં [અથવા ગામની કોઈ શેરીમાં] બન્યો હતો. ટ્રાયલ કોર્ટે અવલોકન કર્યું કે શેરીમાં રહેતા લોકો બહાર આવ્યા હોત અને આવું ન થવું તે ફરિયાદપક્ષની હકીકત અંગે શંકા ઉપજાવે છે. નકશા પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે બનાવના સ્થળ નજીક જુદી જુદી જગ્યાએ ચાર ઝૂંપડાં આવેલા છે. પૂર્વમાં ખેતીની જમીન અને ગૌચર માટે વપરાતી જમીન છે. ઉત્તર બાજુએ વાડ હતી. નકશા પરથી સ્પષ્ટ છે કે સદર બનાવ મકાનોથી દૂર બન્યો હતો. ઉલટતપાસમાં સદર સાક્ષીએ નિર્દેશ કર્યો છે કે પાડગામ આશરે ૨ કિ.મી. ના અંતરે આવેલું છે અને નકશામાં મકાનો બતાવીને ગામ દર્શાવવામાં આવ્યું છે અને તે અંતરથી બનાવના સ્થળે પહોંચવા માટે ૧ કિ.મી. ચાલવું પડે છે. દક્ષિણ-પૂર્વ દિશામાં માછીમારોના ચાર ઝૂંપડાં હતાં જે આશરે ૧૦૦ – ૧૫૦ ફૂટના અંતરે હતાં. આમ, એ તદ્દન સ્પષ્ટ છે કે ત્યાં કોઈ મકાનો ન હતા અને તેથી શેરીમાં રહેતા લોકો એકઠા થયા હોવા જોઈએ તેવું ટ્રાયલ કોર્ટે આપેલું કારણ સ્વીકારી શકાય નહીં.

૯. અગાઉ નિર્દેશ કર્યા મુજબ, પ્રયાસ કરવો અને સત્ય શોધી કાઢવું એ અદાલતની ફરજ બની રહે છે. અદાલતોની રચના આ જ હેતુ માટે કરવામાં આવી છે. સત્ય શોધવામાં અદાલતોએ અનાજમાંથી ફોતરાં દૂર કરવા પડે છે. નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે નિર્દેશ કર્યા મુજબ, માન્ય મર્યાદામાં રહીને સત્ય શોધી કાઢવું એ અદાલતની ગંભીર ફરજ છે. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓ ઘણીવાર અદાલત સમક્ષ સુધારેલી હકીકત સાથે જુબાની આપતા હોય છે. કેટલીકવાર, તેમની વાતમાં અતિશયોકિતનું ભરતકામ ઉમેરાયેલું હોય છે. કેટલીકવાર, તેમની

વાત અતિશયોક્તિપૂર્ણ હોઈ શકે છે. સાચી હકીકત સુધી પહોંચવા માટે શક્ય હોય ત્યાં સુધી આવા સુધારા, ભરતકામ કે અતિશયોક્તિને દૂર કરવી એ અદાલતની ફરજ છે. શક્ય હોય ત્યાં સુધી આ કવાયત કરવી અને ન્યાય તોળવો એ અદાલતની ફરજ છે.

૧૦. હાલના કેસમાં બનાવ સાંજે ૬.૦૦ વાગ્યે બન્યો હતો. એ હકીકતો સાબિત થયેલ છે કે રતનજીને માથામાં ઈજાઓ થઈ હતી. લક્ષ્મણને પણ માથામાં ઈજાઓ થઈ હતી. એ નોંધવું જરૂરી છે કે રતનજી અને લક્ષ્મણની સૌપ્રથમ તપાસ ડૉ. એ.કે. શાહ દ્વારા કરવામાં આવી હતી. જ્યાં સુધી ઈજાઓના સ્વરૂપનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી તેમના પુરાવાને વધુ વજન આપવું જરૂરી છે. ચોક્કસ પુરાવાને ધ્યાને લેતાં, એ સ્પષ્ટ છે કે આરોપી નં. ૧ એ મરણ જનાર રતનજી તેમજ લક્ષ્મણના શરીર પર કુહાડી વડે ઘા માર્યા હતા. ઉપર ચર્ચા કર્યા મુજબ, તબીબી પુરાવો ફરિયાદપક્ષની વાતને સમર્થન આપે છે અને તેથી આરોપી નં. ૧ ના સંબંધમાં ટ્રાયલ કોર્ટે લીધેલો દ્રષ્ટિકોણ ભૂલભરેલો જણાય છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે બનાવના એકમાત્ર નજરે જોનાર સાક્ષી એવા લક્ષ્મણનો પુરાવો સ્વીકારવો જોઈએ નહીં કારણ કે તેમણે આરોપી નં. ૨, ૩ અને ૪ ને સંડોવ્યા છે. એ નોંધવું જરૂરી છે કે તબીબી પુરાવા મુજબ, મરણ જનારના શરીર પર કુહાડીના ઉપયોગથી થયેલી ઈજાઓ હતી અને એક ઈજા કુહાડીના ધારવાળા ભાગથી અને બીજી ઈજા કુહાડીના બુઝા ભાગથી શક્ય હતી. મેડિકલ ઓફિસરે પોતાની ઉલટતપાસમાં એવું પણ જણાવ્યું છે કે કુહાડીના બુઝા ભાગ જેવા સખત અને બુઝા પદાર્થથી ઈજાઓ શક્ય હતી અને તેથી

આરોપી નં. ૨, ૩ અને ૪ ને જે શંકાનો લાભ આપવામાં આવ્યો છે તેમાં હસ્તક્ષેપ ન થઈ શકે. આ પરથી એવું કહી શકાય નહીં કે આરોપી નં. ૧ ના સંબંધમાં ફરિયાદપક્ષનો પુરાવો સ્વીકાર્ય નથી. અગાઉ કહ્યા મુજબ, આરોપી નં. ૧ ના સંબંધમાં રેકૉર્ડ પર સ્પષ્ટ, સચોટ અને ખાતરીપૂર્વકનો પુરાવો છે. ટ્રાયલ કોર્ટે અતિશયોક્તિ, બનાવટી ઉમેરા અને ગૂંથેલા ભરતકામને અયોગ્ય મહત્વ આપ્યું છે. પુરાવાની કાળજીપૂર્વક ચકાસણી કરવી અને સ્વીકાર્ય પુરાવો સ્વીકારાય તે જોવું એ અદાલતની ફરજ છે. કેટલાક આરોપીઓ અંગે સાક્ષીનો પુરાવો શંકાસ્પદ હોય ત્યારે તેનો પુરાવો સંપૂર્ણપણે નકારી કાઢવો પડે તે હંમેશા જરૂરી નથી.

૧૨. મેડિકલ ઓફિસર ડૉ. એ.કે. શાહ, જેમણે તારીખ ૧૯/૬/૮૪ ના રોજ રાત્રે ૮.૩૦ વાગ્યે રતનજીની તપાસ કરી હતી, તેમને તેમના શરીર પર નીચે મુજબની ઇજાઓ જણાઈ હતી :-

[૧] માથાના બાહ્ય ઓસિપિટલ પ્રોટ્યુબરેન્સ પર કચડાયેલો ઘા (કન્ટ્યુઝ્ડ લેસરેટેડ વૂન્ડ). માપ ૧.૧/૨" x ૧" x હાડકા સુધી ઊંડો.
[ઇજાની નીચે ફેક્ચરની તપાસ માટે ઇજાગ્રસ્ત ભાગના એક્સ-રે પ્લેટની સલાહ આપવામાં આવી.]

[૨] ડાબી આંખની ભ્રમરથી ૧/૨" ઉપર કપાળના ડાબા ભાગ પર કપાયેલો ઘા (ઇન્સાઇઝ્ડ વૂન્ડ). માપ ૧.૧/૨" x ૧/૨" x સ્નાયુ સુધી ઊંડો.

[૩] ડાબી આંખની ભ્રમરની નીચેની પાંપણથી ૧/૨" નીચે હેમેટોમા (લોહીનો ગાંઠો) – માપ ૧" x ૧".

[૪] ઈજા નં. ૨ થી ૧/૨" ઉપર છોલાયેલો ઘા (એબ્રેશન) – માપ ૧/૨" x ૧/૨".

૧૩. મેડિકલ ઓફિસરના અભિપ્રાય મુજબ, ક્રમ નં. ૧, ૩ અને ૪ ની ઈજાઓ એવી હતી કે જે સખત અને બુઝા પદાર્થથી થઈ શકતી હતી જ્યારે ઈજા નં. ૨ ધારવાળા હથિયારથી થઈ શકતી હતી. ઉલટતપાસમાં મેડિકલ ઓફિસરે જણાવ્યું હતું કે ઈજા નં. ૨ કુહાડીના ધારવાળા ભાગથી થઈ શકે છે. ક્રમ નં. ૧ ની ઈજા પણ કુહાડીના પાછળના બુઝા ભાગથી થઈ શકે છે. ક્રમ નં. ૩ ની ઈજા પણ કુહાડીના બુઝા ભાગથી થઈ શકે છે.

૧૪. જ્યાં સુધી લક્ષ્મણનો સંબંધ છે, મેડિકલ ઓફિસર ડૉ. એ.કે. શાહે તારીખ ૧૯/૬/૮૪ ના રોજ રાત્રે ૮.૪૫ વાગ્યે તેમની તપાસ કરી હતી અને તેમના શરીર પર નીચે મુજબની ઈજાઓ જોઈ હતી :—

[૧] ડાબા કાનના નીચેના ભાગ પર કપાયેલો ઘા (ઈન્સાઈઝ્ડ વૂન્ડ). માપ ૧" x ૧" x સ્નાયુ સુધી ઊંડો. કાનનો નીચેનો ભાગ કપાઈ ગયો હતો અને લટકતો હતો.

[૨] ડાબા કાનના મૂળ પર કપાયેલો ઘા. માપ ૧/૨" x ૧/૨" x ચામડી સુધી ઊંડો. ઈજામાંથી લોહી વહી રહ્યું હતું.

૧૫. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નં. ૧૨ ડૉ. રાજેન્દ્ર જૈને રતનજીની તપાસ કરી હતી અને નીચે મુજબની ઇજાઓ જોઈ હતી :-

[૧] માથા પર ઓસિપિટલ વિસ્તારમાં સીએલડબલ્યુ - માપ ૨ સે.મી. x ૧ સે.મી. x ૧/૨ સે.મી.

[૨] ડાબા કપાળ પર કચડાયેલો ઘા, ડાબી ભ્રમરથી ૧ સે.મી. ઉપર. માપ ૫ સે.મી. x ૬ સે.મી. x ૧ સે.મી.

[૩] નીચેની પાંપણમાં ૧/૨ સે.મી. નીચે હેમેટોમા [લોહીનો ભરાવો], માપ ૨ સે.મી. x ૨ સે.મી.

[૪] ઇજા નં. ૨ થી ૧ સે.મી. દૂર છોલાયેલો ઘા (એબ્રેશન). માપ ૧ સે.મી. x ૧ સે.મી. રક્તસ્ત્રાવ હાજર હતો.

૧૬. મેડિકલ ઓફિસરે આંક ૩૭ પર પ્રમાણપત્ર આપ્યું હતું. મેડિકલ ઓફિસરના જણાવ્યા મુજબ, ઇજા નં. ૨ ધારવાળા હથિયારથી થઈ શકી હોત. ઇજા નં. ૧, ૩ અને ૪ સખત અને બુઝા પદાર્થથી થઈ શકી હોત. મેડિકલ ઓફિસરે જણાવ્યું હતું કે ઇજા નં. ૨ કુહાડીના આગળના ભાગથી થઈ શકે છે જ્યારે અન્ય ઇજાઓ કુહાડીના પાછળના ભાગથી થઈ શકે છે. મેડિકલ ઓફિસરે એ પણ અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે ઇજાઓ ગંભીર પ્રકારની હતી અને સામાન્ય સંજોગોમાં મૃત્યુ નીપજાવવા માટે પૂરતી હતી.

૧૭. આમ, આ બંને મેડિકલ ઓફિસરોના પુરાવા વાંચતાં એ સ્પષ્ટ થાય છે કે મરણ જનાર અને લક્ષ્મણ પર કુહાડીના ઉપયોગ અંગે ફરિયાદપક્ષ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલા પુરાવાને મેડિકલ ઓફિસરોના તબીબી પુરાવાથી પૂર્ણ સમર્થન મળે છે.

૧૮. ડૉ. જૈને લક્ષ્મણની તપાસ કરી હતી અને નીચે મુજબની ઈજાઓ જોઈ હતી :-

[૧] ડાબા કાનના નીચેના ભાગમાં કપાયેલો ઘા. માપ ૨.૧/૨ સે.મી. x ૨ સે.મી. x ૧/૨ સે.મી.

[૨] ડાબા બાહ્ય કાનના પાછળના ભાગે તેના મૂળ પર કપાયેલો ઘા, ૧.૧/૨ સે.મી. x ૧ સે.મી. x ૧/૨ સે.મી.

[૩] ગરદનની ડાબી બાજુએ દુખાવો/નરમાઈ (ટેન્ડરનેસ).

૧૯. ઈજા નં. ૧ અને ૨ પર ઉમરગામના મેડિકલ ઓફિસર દ્વારા ટાંકા લેવામાં આવ્યા હતા અને ડ્રેસિંગ કરવામાં આવ્યું હતું. ડૉ. જૈને આંક ૩૮ પર પ્રમાણપત્ર આપ્યું હતું. તેમના અભિપ્રાય મુજબ, ઈજાઓ ધારવાળા હથિયારથી થઈ શકી હોત અને ઈજાઓ કુહાડીના આગળના ભાગથી શક્ય હતી. ડૉ. શાહ અને ડૉ. જૈન બંનેની ઉલટતપાસ કરવામાં આવી હતી અને બંને મેડિકલ ઓફિસરોના પુરાવા સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે મરણ જનાર તેમજ લક્ષ્મણને થયેલી ઈજાઓ કુહાડીથી શક્ય હતી.

૨૦. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નં. ૧૩ મેડિકલ ઓફિસર ડૉ. વોરાએ મરણ જનારના શરીરનું પોસ્ટમોર્ટમ કર્યું હતું અને નીચે મુજબની ઇજાઓ નોંધી હતી :—

[૧] ઓસિપિટલ વિસ્તારમાં ૩.૧/૨" નો ટાંકા લીધેલો ઘા [ઊભો].

[૨] ડાબી આંખની બરાબર ઉપર / ડાબી ભ્રમર પાસે ૨.૧/૨" નો ટાંકા લીધેલો ઘા.

[૩] ડાબી આંખમાં વિશાળ સબકન્જકટાઈવલ હેમરેજ પર હેમેટોમા.

૨૧. આંતરિક તપાસમાં, જ્યાં સુધી માથાનો સંબંધ છે, ડાબી ભ્રમરની બરાબર ઉપર અને ઓસિપિટલ વિસ્તારમાં ફ્રેક્ચર જોવા મળ્યું હતું. તેમણે ખોપરીના અંદરના ભાગમાં હેમેટોમા પણ જોયો હતો. ડાબી ભ્રમરની ઉપર અને ઓસિપિટલ વિસ્તારમાં લોહીના ગટ્ટા હતા. મગજ ક્યડાઈ ગયેલું હતું અને અગ્ર કેનિયલ ફોસા તથા પશ્ચ કેનિયલ ફોસામાં લોહી વહી ગયું હતું. બંને કેનિયલ ફોસામાં ફ્રેક્ચર હતું. મેડિકલ ઓફિસરે અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે સદર ઇજાઓ કુદરતી સામાન્ય ક્રમમાં મૃત્યુ નીપજાવવા માટે પૂરતી હતી.

૨૨. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નં. ૧૧ ડૉ. અરવિંદભાઈ શાહ રતનજીના શરીરની તપાસ કરનાર પ્રથમ વ્યક્તિ હતા. તેમણે સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે ઇજા નં. ૨ કુહાડી જેવા ધારવાળા હથિયારથી શક્ય હતી જ્યારે અન્ય ઇજાઓ કુહાડીના બુઢા ભાગથી શક્ય હતી. તેમણે જણાવ્યું છે કે ઇજા નં. ૧ પણ કુહાડીના બુઢા ભાગથી થઈ શકતી હતી. તેથી, ટ્રાયલ કોર્ટે જે તારણ કાઢ્યું છે કે

ઈજાઓ કુહાડીથી શક્ય ન હતી અને ઈજાઓ લાકડીઓથી થઈ હતી, તે તારણ બિલકુલ ટકી શકે તેમ નથી. તબીબી પુરાવા અને નજરે જોનાર સાક્ષીના પુરાવામાં કોઈ વિસંગતતા નથી.

૨૩. આ તબક્કે એ પણ નોંધવું જરૂરી છે કે વિદ્વાન અધિક પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર દ્વારા અમારી સમક્ષ એ વાત પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો કે ટ્રાયલ કોર્ટે સાક્ષીઓના પુરાવાનું અયોગ્ય મૂલ્યાંકન કર્યું છે. અમે રેકૉર્ડ પરના સમગ્ર પુરાવા અને ખાસ કરીને મેડિકલ ઓફિસરોના પુરાવા તથા નજરે જોનાર સાક્ષી લક્ષ્મણના પુરાવાની કાળજીપૂર્વક ચકાસણી કરી છે અને અમને જણાય છે કે આરોપી નં. ૧ ગાંડાભાઈ સામેનો કેસ કોઈ પણ વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત થયેલ છે.

૨૪. હવે અદાલત દ્વારા વિચારવાનો પ્રશ્ન એ છે કે આરોપી નં. ૧ દ્વારા કયો ગુનો કરવામાં આવ્યો છે.

૨૫. મરણ જનારે ભાગલા માટે પૂછતાં આરોપી નં. ૧ ગંદી ગાળો આપવા લાગ્યો હતો. મરણ જનારે ગાળો ન આપવા જણાવ્યું અને તેના પર આરોપી પોતાની માતાના ઘરે ગયો અને કુહાડી લઈને બહાર આવ્યો અને કુહાડી વડે ઘા માર્યો. તે એટલાથી અટક્યો નહીં, પરંતુ બીજો ઘા પણ માર્યો. આરોપી નં. ૧ એ લક્ષ્મણના શરીર પર ઈજા પહોંચાડવા માટે કુહાડીનો ઉપયોગ કર્યો. આ પાસાં ધ્યાનમાં રાખવા જરૂરી છે. એવું કોઈ સૂચન નથી કે પ્રશ્ન હેઠળનો બનાવ અચાનક ઝઘડાના પરિણામે બન્યો હતો. હથિયાર એટલે કે કુહાડીનો ઉપયોગ એ

બાબત દર્શાવે છે કે આરોપી જાણતો હતો કે મરણ જનારના શરીર પર જે શારીરિક ઇજાઓ પહોંચાડવામાં આવી રહી હતી તે કુદરતી સામાન્ય ક્રમમાં મૃત્યુ નીપજાવવા માટે પૂરતી હતી. શબપરીક્ષણ કરનાર મેડિકલ ઓફિસરે સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે સામાન્ય સંજોગોમાં મરણ જનારને થયેલી ઇજાઓને ધ્યાને લેતાં તેનું પરિણામ મૃત્યુ જ આવે. આ મુદ્દે મેડિકલ ઓફિસરની કોઈ ઉલટતપાસ કરવામાં આવી નથી. ચુકાદાના અગાઉના ભાગમાં અમે જે તબીબી પુરાવાની ચર્ચા કરી છે તેને ધ્યાને લેતાં એ સ્પષ્ટ છે કે આરોપીએ ઇજાઓ પહોંચાડવા માટે હથિયાર તરીકે કુહાડીનો ઉપયોગ કર્યો હતો. મુલાકાત વખતે તેની પાસે કોઈ કુહાડી ન હતી પરંતુ તે દોડીને ઘરેથી કુહાડી લાવ્યો હતો અને ઘા માર્યા હતા. ઇજાઓ પહોંચાડવા માટે આરોપીએ પસંદ કરેલો શરીરનો ભાગ પણ એક સુસંગત પરિબળ છે. હાલના કેસમાં માથા પર ઘા મારવામાં આવ્યા હતા. તેથી હથિયાર જે રીતે લાવવામાં આવ્યું, બળનો ઉપયોગ, ઇજાઓ પહોંચાડવા માટે આરોપીએ પસંદ કરેલો ભાગ અને મરણ જનારને થયેલી ઇજાઓનું સ્વરૂપ એ ધ્યાનમાં લેવાના સુસંગત પરિબળો છે. આ તબક્કે મૃત્યુનું કારણ ધ્યાને લેવું જરૂરી છે જે પોસ્ટમોર્ટમ નોંધમાં નીચે મુજબ છે :—

"મૃત્યુ પાછળના કેનિયલ ફોસાના ફેક્ચર અને અગ્ર કેનિયલ ફોસા [ઓર્બિટલ] ના ફેક્ચરને કારણે રક્તસ્ત્રાવ અને આઘાત (શોક) થી થયેલ છે."

તબીબી પુરાવો પણ સ્પષ્ટ છે કે ઈજા કુદાડીથી શક્ય હતી. સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યા મુજબ, ફરિયાદપક્ષ દ્વારા જે સાબિત કરવું જરૂરી છે તે એ છે કે શારીરિક ઈજા હાજર છે, બીજું ઈજાનું સ્વરૂપ સાબિત થવું જોઈએ જે હાલના કેસમાં ફરિયાદપક્ષે સફળતાપૂર્વક સાબિત કર્યું છે અને ત્રીજું, એ સાબિત થવું જોઈએ કે તે ચોક્કસ શારીરિક ઈજા પહોંચાડવાનો ઇરાદો હતો, એટલે કે તે આકસ્મિક કે બિનઇરાદાપૂર્વક ન હતી અથવા અન્ય કોઈ પ્રકારની ઈજા પહોંચાડવાનો ઇરાદો ન હતો અને ચોથું, વર્ણવેલ પ્રકારની ઈજા ઉપર જણાવેલા ત્રણ ઘટકો સાથે સામાન્ય સંજોગોમાં મૃત્યુ નીપજાવવા માટે પૂરતી છે. એ.આઈ.આર. ૧૯૫૮ એસ.સી. ૪૬૫ માં નોંધાયેલા વીરાસિંગ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય ના કેસમાં નિર્દેશ કર્યા મુજબ, તપાસનો આ ભાગ સંપૂર્ણપણે વસ્તુલક્ષી અને અનુમાનિત છે અને તેનો ગુનેગારના ઇરાદા સાથે કોઈ સંબંધ નથી. એકવાર આ ચાર ઘટકો ફરિયાદપક્ષ દ્વારા સાબિત થઈ જાય [અને અલબત્ત પુરાવાનો બોજ સમગ્ર રીતે ફરિયાદપક્ષ પર છે], ત્યારે કલમ ૩૦૦ 'ત્રીજા' હેઠળ ગુનો ખૂન બને છે. આરોપી તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ શ્રી રાવલ ઈજાઓના સ્વરૂપ પરથી કેસને કલમ ૩૦૦ [ત્રીજા] ના દાયરામાંથી બહાર લઈ જઈ શક્યા નથી. અમે ઉપર જે જણાવ્યું છે તેને ધ્યાને લેતાં, એ સ્પષ્ટ છે કે આરોપી નં. ૧ ને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળના ગુના માટે દોષિત ઠેરવવો જ જોઈએ.

૨૬. અમે ઉપર જે જણાવ્યું છે તેને ધ્યાને લેતાં, જ્યાં સુધી આરોપી નં. ૧ નો સંબંધ છે ત્યાં સુધી નિર્દોષ છુટકારાનો હુકમ રદબાતલ અને રદ કરવામાં

આવે છે. જ્યાં સુધી આરોપી નં. ૨, ૩ અને ૪ નો સંબંધ છે ત્યાં સુધી હુકમ કાયમ રાખવામાં આવે છે.

૨૭. આરોપી તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ શ્રી રાવલે રજૂઆત કરી હતી કે, કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજરની કલમ ૨૩૫ ને ધ્યાને લેતાં, જો આરોપી દોષિત ઠરે, તો અદાલત કલમ ૩૬૦ ની જોગવાઈ અનુસાર આગળ વધે તે સિવાય, અદાલતે સજાના પ્રશ્ને આરોપીને સાંભળવો પડે છે અને ત્યાર બાદ અદાલતે કાયદા અનુસાર સજા ફરમાવવાની હોય છે. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે જ્યાં આરોપીને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળ સજા કરવામાં આવતી હોય તેવા કેસમાં પણ, સજાના પ્રશ્ને આરોપીને સાંભળવો એ અદાલતની ફરજ બની રહે છે. એ નોંધવું જરૂરી છે કે જ્યારે કાયદો લઘુત્તમ સજા નિર્ધારિત કરતો હોય, ત્યારે સજાના પ્રશ્ને આરોપીને સાંભળવામાં આવે તો પણ લઘુત્તમ સજા જ ફરમાવવાની રહે છે. જોકે, જો અદાલતે સજા ફરમાવવામાં વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવાનો હોય, એટલે કે જ્યાં લઘુત્તમ સજા નિર્ધારિત ન હોય, ત્યારે આરોપીને સાંભળવાનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થશે. જો આરોપીને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળના ગુના માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવે અને જો અદાલતનો એવો મત હોય કે આ ગુના માટે નિર્ધારિત સજા જે લઘુત્તમ છે તે જ ફરમાવવાની છે, તો સજાના પ્રશ્ને આરોપીને સાંભળવાનો પ્રશ્ન ન રહે, પરંતુ જો અદાલતનો એવો અભિપ્રાય હોય કે લઘુત્તમ સજા કરતાં વધુ સજા ફરમાવવાની જરૂર છે, તો અદાલતે સજાના પ્રશ્ને આરોપીને સાંભળવો પડે. જ્યારે અદાલત પાસે વિવેકાધિકાર હોય, ત્યારે કોઈ શંકા નથી કે અદાલતે સજાના પ્રશ્ને આરોપીને

સાંભળવો પડશે. પરંતુ જ્યારે લઘુત્તમ સજા નિર્ધારિત હોય અને અદાલત તે લઘુત્તમ સજા આપતી હોય, ત્યારે કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજરની કલમ ૨૩૫ [૨] હેઠળ વિચાર્યા મુજબ આરોપીને સાંભળવાનો પ્રશ્ન રહેતો નથી. સર્વોચ્ચ અદાલતે તરલોક સિંહ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૭ એસ.સી. ૧૭૪૭ ના કેસમાં ફકરા-૨ માં નીચે મુજબ નિર્દેશ કર્યો હતો :-

"સી.આર.પી.સી. [૧૯૭૪] ની કલમ ૨૩૫ અપાનારી સજાને વ્યક્તિગત બનાવવા માટે માનવતાવાદી વિચારણાઓના આધારે અગાઉના કોડ કરતાં પરિવર્તન લાવે છે. આ જોગવાઈનો હેતુ દોષિત વ્યક્તિને અદાલતના ધ્યાને એવા સંજોગો લાવવાની નવી તક આપવાનો છે કે જે કેસના અંગત, સામાજિક અને અન્ય સંજોગોને ધ્યાને રાખીને યોગ્ય સજા આપવામાં અદાલતને મદદરૂપ થઈ શકે. અલબત્ત, જ્યારે આઈ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૨ હેઠળ દોષિત ઠેરવવાનો કેસ હોય, અને જો લઘુત્તમ સજા લાદવામાં આવે, તો કલમ ૨૩૫ હેઠળ તક આપવાનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થશે નહીં." [ભાર મૂક્યો છે]

૨૮. આમ, જ્યારે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળ દોષિત ઠેરવવાનો કેસ હોય અને જો લઘુત્તમ સજા લાદવામાં આવે, તો કલમ ૨૩૫ હેઠળ તક આપવાનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થશે નહીં. કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં, અમે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ માં જોગવાઈ કર્યા મુજબ માત્ર લઘુત્તમ સજા એટલે કે આજીવન કેદ ફરમાવી રહ્યા છીએ. સામાવાળા નં. ૧ – આરોપી નં. ૧

ને સુનાવણીની તક આપવાની જરૂર નથી. કલમ ૩૦૨ હેઠળ નિર્ધારિત સજા મૃત્યુદંડ અથવા આજીવન કેદ અને દંડ છે. અમે આરોપી નં. ૧ ને આજીવન કેદની સજા ભોગવવા માટે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુના માટે દોષિત ઠેરવવાનો હુકમ કરી રહ્યા છીએ, તેથી આરોપીને સાંભળવાનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થશે નહીં. ઉપર વર્ણવ્યા મુજબના સંજોગોમાં, મૂળ આરોપી નં. ૧ ને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુના માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવે છે. આરોપી નં. ૧ ના સંબંધમાં ટ્રાયલ કોર્ટે નોંધાવેલ નિર્દોષ છુટકારાનો હુકમ રદબાતલ અને રદ કરવામાં આવે છે અને આરોપી નં. ૧ ને આજીવન કેદની સજા ભોગવવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે. જ્યાં સુધી આરોપી નં. ૨, ૩ અને ૪ નો સંબંધ છે ત્યાં સુધી અપીલ રદ કરવામાં આવે છે.

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.